AVRUPA YEŞİL MUTABAKATI KAPSAMINDA
YEŞİL EKONOMİ

Editörler
Funda H. Sezgin
Esra Yüksel Acı
Rana Atabay Kuşçu

nobel

AVRUPA YEŞİL MUTABAKATI KAPSAMINDA YEŞİL EKONOMİ

Editörler: Funda H. Sezgin - Esra Yüksel Acı - Rana Atabay Kuşçu

Yayın No.: 3787
İktisat/Ekonomi/Maliye No.: 127
ISBN: 978-625-417-168-0
E-ISBN: 978-625-417-169-7
Basım Sayısı: 1. Basım, Aralık 2021

© Copyright 2021, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Redaksiyon Seda Polat -sedapolat@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Lale Yalçın -laleenobel@gmail.com-
Baskı Sorumlusu: Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Atalay Konfeksiyon Matbaacılık ve Reklam İnşaat Turizm Otomotiv San. ve Tic. Ltd. Şti.
Sertifika No: 47911 Zübeyde Hanım Mah. Süzgün Cad. No.: 7 Altındağ/Ankara

Kütüphane Bilgi Kartı

Sezgin, Funda H.., Yüksel Acı, Esra., Atabay Kuşçu, Rana.
Avrupa Yeşil Mutabakatı Kapsamında Yeşil Ekonomi /
Editörler: Funda H. Sezgin - Esra Yüksel Acı - Rana Atabay Kuşçu
1. Basım, XX + 436 s., 16,5x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-417-168-0
E-ISBN: 978-625-417-169-7
1. Yeşil Ekonomi 2. Avrupa Yeşil Mutabakatı 3. Çevre

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65 - **Sipariş:** siparis@nobelyayin.com-
E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com / www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa Basım Dağıtım, Arasta, Arkadaş Kitabevi, D&R Mağazaları, Dost Dağıtım, Ekip Dağıtım, Kida Dağıtım, Kitapsan, Nezih Kitabevleri, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri

BÖLÜM YAZARLARI

1. BÖLÜM
SÜRDÜRÜLEBİLİR İNSANİ KALKINMA PERSPEKTİFİNDEN YEŞİL EKONOMİ VE AVRUPA YEŞİL MUTABAKATI

Doç.Dr. Esra Yüksel Acı - Marmara Üniversitesi, İktisat Fakültesi, İktisat Bölümü, eyuksel@marmara.edu.tr ORCID: 0000-0002-5506-2976

2. BÖLÜM
ORTAK TARIM POLİTİKASI YEŞİL OLABİLECEK Mİ?

Prof. Dr. Feride Doğaner Gönel - Yıldız Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü,gonel@yildiz.edu.tr ORCID: 0000-0001-7946-9298

3. BÖLÜM
AVRUPA YEŞİL MUTABAKATI ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE'DE YEŞİL SANAYİ POLİTİKALARI VE İMALAT SANAYİNİN ANALİZİ

Prof. Dr. Burcu Yavuz Tiftikçigil - İstanbul Medipol Üniversitesi, İşletme ve Yönetim Bilimleri Fakültesi, Ekonomi ve Finans Bölümü, btiftikcigil@medipol.edu.tr ORCID: 0000-0001-7422-6086

Dr. Öğr. Üyesi Hilal Kuvvetli Yavaş - İstanbul Gelişim Üniversitesi, İktisadi İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik Bölümü, hkuvvetli@gelisim.edu.tr ORCID: 0000-0002-9066-4358

4. BÖLÜM
YEŞİL EKONOMİYE GEÇİŞTE TİCARET POLİTİKALARI

Doç. Dr. Rana Atabay Kuşçu - İstanbul Medipol Üniversitesi, İşletme ve Yönetim Bilimleri, Uluslararası Ticaret ve Finansman Bölümü, ratabay@medipol.edu.tr ORCID: 0000-0001-9968-5983

5. BÖLÜM
İNŞAAT VE YENİLEMEDE NET SIFIRA DOĞRU

Dr. Öğr. Üyesi Duygu Erten - İstanbul Medipol Üniversitesi, İnşaat Mühendisliği, İklim Değişikliği Araştırmaları Merkezi Direktör Yardımcısı, P.E. BREEAM Fellow, derten@medipol.edu.tr ORCID: 0000-0002-9092-2417

6. BÖLÜM
AVRUPA YEŞİL MUTABAKATI ÇERÇEVESİNDE AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE'DE SÜRDÜRÜLEBİLİR ULAŞIM

Dr, Öğr. Üyesi H. Dilara Mumcu Akan - İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, İktisat Bölümü, dimumcu@istanbul.edu.tr ORCID: 0000-0002-5698-5748

Dr, Öğr. Üyesi Billur Engin Balın - İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, İktisat Bölümü, b.engin@istanbul.edu.tr ORCID: 0000-0001-7850-9075

7. BÖLÜM
TOKSİK İÇERMEYEN BİR ÇEVRE İCİN SIFIR KİRLİLİK HEDEFİ

Müge Nurgün - Danışan&Kurucu, Strategic Systemic Sustainability Solutions (SYStained), Fort Lauderdale, Florida, USA, muge@systained.com
ORCID: 0000-0002-0268-3410

8. BÖLÜM
AVRUPA BİRLİĞİ ENERJİ ARZ GÜVENLİĞİ AÇISINDAN YENİLENEBİLİR ENERJİNİN ÖNEMİ

Arş. Gör. Burak Beder - Doğuş Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik Bölümü, bbeder@dogus.edu.tr
ORCID: 0000-0002-6551-9415

Doç. Dr. Yaşar Serhat Yaşgül - Marmara Üniversitesi, İktisat Fakültesi, İktisat Bölümü, Uluslararası İktisat Bilim Dalı, yserhat@marmara.edu.tr
ORCID: 0000-0001-6039-2155

9. BÖLÜM
EKOSİSTEMLERİ VE BİYOLOJİK ÇEŞİTLİLİĞİ KORUMAK VE İYİLEŞTİRMEK - EKOSİSTEM VE BİYOLOJİK ÇEŞİTLİLİK

Dr. Özge Balkız - Biyolojik Çeşitlilik Koruma Programı Koordinatörü, Doğa Koruma Merkezi, balkiz@gmail.com ORCID: 0000-0002-0226-3790

10. BÖLÜM
"YEŞİL EKONOMİYE" GEÇİŞ SÜRECİNDE TARLADAN SOFRAYA ADİL, SAĞLIKLI VE ÇEVRE DOSTU GIDA SİSTEMLERİ VE KOOPERATİFLER

Dr. Öğr. Üyesi Uygar Dursun Yıldırım - Gaziantep Üniversitesi, İslahiye İ.İ.B.F, Kamu Yönetimi, uygarrr@yahoo.com ORCID:0000-0001-5669-5049

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Cevat Yıldırım - Gaziantep Üniversitesi, İslahiye İ.İ.B.F, Kamu Yönetimi, cevatyildirim@gantep.edu.tr ORCID: 0000-0002-2703-3166

11. BÖLÜM
YEŞİL FİNANS VE YATIRIMI GÖZETMEK VE ADİL BİR GEÇİŞİ GARANTİ ALTINA ALMAK

Dr. Öğ. Gör. Gökçe Tekin Turhan - Nişantaşı Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Finans ve Bankacılık Bölümü, gokce.turhan@nisantasi.edu.tr ORCID: 0000-0001-7039-6782

12. BÖLÜM
YEŞİL MUTABAKATIN ÇEVRE HAKKININ "ETKİLİLİĞİNE ETKİSİ"

Dr. Öğr. Üyesi İrem Berksoy - Marmara Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Maliye Bölümü, iremberk@hotmail.com ORCID: 0000-0003-3131-7273

13. BÖLÜM
AVRUPA YEŞİL MUTABAKATI PENCERESİNDEN İSTİHDAM-İŞSİZLİK SARMALINDA YEŞİL İŞLER

Doç. Dr. Aslan Tolga Öcal - Marmara Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü tocal@marmara.edu.tr
ORCID: 0000-0003-1293-6845

Dr. Öğr. Üyesi Burcu Yerlikaya - Artvin Çoruh Üniversitesi, Borçka Acarlar MYO, İş Sağlığı ve Güvenliği Programı burcuyerlikaya@artvin.edu.tr
ORCID: 0000-0003-4837-2834

14. BÖLÜM
ÇEVRE MUHASEBESİ İÇİN STRATEJİK MALİYET YÖNETİMİ

Dr. Öğr. Üyesi Ayşe Atılgan Sarıdoğan - Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale SBMYO, aysesaridogan@comu.edu.tr ORCID: 0000-0001-5160-7687

15. BÖLÜM
AVRUPA YEŞİL MUTABAKATI'NDA UYGULANMASI GEREKEN KARBON VERGİSİNİN ÖNÜNDEKİ ENGELLER: ASİMETRİK BİLGİ VE ÖN YARGI

Prof. Dr. Ayşe Uyduranoğlu - İstanbul Bilgi Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Ekonomi Bölümü, Çevre, Enerji ve Sürdürülebilirlik Uygulama ve Araştıma Merkezi, ayse.uyduranoglu@bilgi.edu.tr ORCID: 0000-0002-9040-0942

16. BÖLÜM
YEŞİL DÜZEN İÇİN SÜRDÜRÜLEBİLİR BESLENME

Dr. Öğr. Üyesi Gökçen Garipoğlu - Bahçeşehir Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Beslenme ve Diyetetik Bölümü, gokcen.garipoglu@hes.bau.edu.tr
ORCID: 0000-0001-7430-5163

17. BÖLÜM
YEŞİL EKONOMİNİN DEĞERLENDİRİLMESİNDE VERİLER

Dr. Öğr. Üyesi Funda H. Sezgin - İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Mühendislik Fakültesi, Endüstri Mühendisliği Bölümü, hfundasezgin@yahoo.com
ORCID: 0000-0002-2693-9601

SONSÖZ

Prof. Dr. Kerem Alkin - İstanbul Medipol Üniversitesi, İşletme ve Yönetim Bilimleri Fakültesi Büyükelçi, Türkiye Cumhuriyeti OECD Daimî Temsilciliği, Paris, Fransa keremalkin@superonline.com

SUNUŞ

Günümüzde, dünya kaynaklarının tahrip edilmesi ile ortaya çıkan çevresel felaketler, bu kaynakların sınırsız olmadığının anlaşılmasında etkili olmuştur. Yaşanan gelişmeler, kalkınmanın sadece ekonomik büyüme olmadığını, kalkınmanın sürdürülebilir kılınması için çevre ve ekonomi dengesini korumak gerektiğini ortaya koymuştur. Yeşil ekonomi, tüm ekonomik faaliyetlerin çevresel amaçlarla yeniden tasarlandığı, sosyal, ekonomik ve çevresel faktörleri bütünleştiren, kapsayıcı ve sürdürülebilir kalkınmanın yol haritasıdır.

Avrupa Yeşil Mutabakatı, Avrupa Ekonomisi'ni yeşil ekonominin önerdiği yol haritasına uygun bir biçimde dönüştürmek üzere, 2019 yılında Avrupa Komisyonu tarafından küresel kamuoyuna sunulan bir politikalar ve finansal kaynaklar paketidir. Ancak, Avrupa'nın, Mutabakat'ın öngördüğü dönüşüme tek başına hareket ederek ulaşması mümkün değildir. Zira iklim değişikliğinin ve biyolojik çeşitlilik kaybının itici güçleri de sonuçları da küreseldir. Bu nedenle Avrupa Birliği, dönüşümü sürdürülebilir kılmak için, komşularını ve paydaşlarını kendisine katılmaya çağırmaktadır; tüm etki alanını, uzmanlığını ve mali kaynaklarını bu amaçla kullanmaktadır; uluslararası çabalara liderlik etmeye devam ederek benzer düşüncedeki ülkeler ile ittifaklar kurmak istemektedir.

Avrupa Yeşil Mutabakatı her yönüyle anlaşılması gereken, ülkelerin, birey ve toplulukların katkılarının sürece dâhil edildiği bir yol haritası olmalıdır. Bu kitabın motivasyonunu oluşturan temel düşünce de budur; farklı perspektiflerden Avrupa Yeşil Mutabakatı'nın ele alınması, sonuçlarının değerlendirilmesi ve konu ile ilgilenenlere ışık tutacak bilgilerin sunulmasıdır. Bu nedenle kitabın hedef kitlesi, akademisyenler, araştırmacılar, lisans ve lisansüstü öğrenciler olduğu kadar, aynı zamanda şirket yöneticileri, sivil toplum örgütleri, sosyal girişimciler ve hükûmet yetkilileri gibi farklı kesim ve gruplardır.

Kitapta, yeşil ekonominin teorik zeminine ilişkin süregelen tartışmalardan çok, Türkiye'nin kapsayıcı büyümesi ve sürdürülebilir kalkınması açısından kritik bir belge olan Avrupa Yeşil Mutabakatının içerdiği başlıklar temel alınmış, bu başlıklar yeşil ekonomik dönüşümün farklı boyutlarını da dâhil ederek zenginleştirilmeye çalışılmıştır. Yöntem olarak Avrupa Yeşil Mutabakatı üzerinden yeşil ekonominin çeşitli sektör ve boyutları başlıklar hâlinde ele alınmış, her konu başlığı altında teorik tartışmaların yanı sıra, Türkiye ve dünyadan sahaya ilişkin örnekler verilmeye özen gösterilmiştir. Bu bakımdan çalışma, yeşil ekonomi alanına ilişkin önemli bir boşluğu doldurmayı, dolayısıyla kavramın ana akımlaştırılmasına katkı sağlamayı hedeflemektedir.

"Avrupa Yeşil Mutabakatı Kapsamında Yeşil Ekonomi" isimli bu çalışmaya farklı üniversitelerden akademisyenler ve çeşitli kurumlardan araştırmacılar katkı sağlamıştır. Editörler olarak kitabımıza katkı veren tüm yazarlarımıza emekleri için çok teşekkür ederiz.

Kitaba ön söz yazarak değer katan Hedefler için İş Dünyası Yönetim Kurulu Başkanı Sayın Şükrü Ünlütürk'e ve Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Hayatı Koruma Vakfı (TEMA) Yönetim Kurulu Başkanı Sayın Deniz Ataç'a ve son söz yazısı için Büyükelçi, OECD Türkiye Daimi Temsilcisi Sayın Prof.Dr. Kerem Alkin'e şükranlarımızı sunarız.

Son olarak Nobel Akademik Yayıncılık'a göstermiş oldukları titiz çalışmadan ötürü teşekkür ederiz.

Funda H. Sezgin & Esra Yüksel Acı & Rana Atabay Kuşçu

İstanbul, Kasım 2021

ÖN SÖZ

Sanayi Devrimi'nden bugüne insan faaliyetleri nedeniyle artan sera gazı emisyonlarıyla yoğunlaşan iklim değişikliği, toplumların hem bugününü hem de geleceğini riske atacak boyuta ulaşmıştır. İnsan ırkı olarak varlığımızı sürdürmenin karşısındaki en büyük tehdidi, tüketime dayalı ekonomik büyümenin refahı artırdığı fikrini, neredeyse sorgulanamaz bir biçimde, inşa ederek kendimiz oluşturduk. Bugün ise bu anlayış artık sadece azınlık bir kesimden değil; toplumun iş dünyası, kamu, sivil toplum dâhil olmak üzere tüm kesimlerinden yöneltilen sorgulama ile kökten sarsılmıştır. Birleşmiş Milletler'in 2030 Gündemi ile Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları'nı ilan etmesi ve Paris Anlaşması'nın yürürlüğe girmesiyle birlikte yeşil dönüşüm hedefi tüm ülkelerin gündeminde kendine yer bulmuş, toplumsal ve politik yansımalara neden olmuştur.

Ekonomik büyümenin, ilerlemenin ve kalkınmanın en kayda değer ölçütü olduğu fikri geride kalmıştır. İklim değişikliğinin etkileri, bu etkilere karşı kırılganlığı yüksek olan ülkemiz dâhil dünyanın birçok yerinde iklim değişikliği kaynaklı afetlerle ve aşırı hava olaylarıyla hissedilmektedir. İklim kaynaklı felaketlerin, sera gazı emisyonlarının artmaya devam etmesi durumunda dünyanın her bölgesinde tarım, ulaşım, sağlık gibi hayati sektörleri ciddi boyutlarda etkileyeceği bir fikir ya da senaryo değil, bilimsel bir uzlaşı hâline gelmiştir.

2015'te 197 ülkenin imzaladığı Paris Anlaşması, 2050 yılında küresel ısınmayı 2 santigrat derecenin altında tutmayı hedeflemektedir. Bu süreçte eylemsiz kalmak yerine kararlılıkla harekete geçen Avrupa Birliği (AB), 2019 yılında açıkladığı Avrupa Yeşil Mutabakatı ile Kıta Avrupası'nın da önemli etkisi olduğu küresel ısınmaya karşı mücadeleyi hızlandıracak bir yeşil ekonomiye geçiş sürecini başlatmakta, bu dönüşüme küresel ölçekte liderlik edebilecek kapsamda bir iklim planı oluşturmaktadır. AB, bu büyüme stratejisi ile artık ekonomik büyüme ve iklimin korunması arasında seçim yapmayıp, çevreyi ve iklimi koruyarak insan refahının artmasını hedefleyen politikalar benimsemekte ve büyümeyi kaynak kullanımından ayıran sürdürülebilir ve çevre dostu üretim döngüleri planlanarak yeşil ekonomiye geçiş için iddialı ve kapsamlı politika çerçevesi ortaya koymaktadır. Mutabakat, sadece AB üye ülkelerini değil özellikle yoğun emisyon yayıcısı diğer ülkeleri ve AB ile yüksek ticari ilişkisi olan ülkeleri yeşil dönüşüme teşvik etmektedir.

Elinizde bulunan bu kitap, Avrupa Yeşil Mutabakatı'nın ana hususlarında akademik tespitlere yer veren makaleleri ile hem mutabakatın hem de Türkiye perspektifinin sistemik ve detaylı analizine fırsat vermektedir. Avrupa Yeşil Muta-

bakatı'nın üzerinde durduğu Sınırda Karbon Düzenlemesi, yeşil finans ve yatırım, istihdam ve yeşil iş imkânları, çevre kirliliği, biyolojik çeşitlilik gibi ana hususları detaylıca ele almakta; tarım-gıda, inşaat, ulaşım gibi sektörlere etkili bir şekilde eğilmektedir. Kitap aynı zamanda Türkiye'nin yeşil dönüşüm sürecindeki durumunu, alabileceği aksiyonları, öne çıkan riskleri ve fırsatları Yeşil Mutabakat'ın çeşitli bileşenleri üzerinden incelemektedir.

Avrupa Yeşil Mutabakatı'nın Türkiye açısından doğuracağı riskler ve fırsatları değerlendirmenin ötesinde, her ülkenin ve toplumun içinde bulunduğu kaçınılmaz dönüşümün ülkemizde olabildiğince yeşil, adil ve kapsayıcı olmasını hedefleyen politika yapıcıların, akademisyenlerin, sivil toplum çalışanlarının ve ilgili herkesin yararlanacağı kaynağı sizlere takdim etmekten gurur duyarım. Kitabın, insanlık tarihindeki en önemli mücadelelerden biri olan iklim değişikliğine karşı mücadelenin ülkemizde içselleştirilmesine katkı sağlayacağını ümit ediyorum.

Şükrü Ünlütürk

Hedefler için İş Dünyası Platformu Başkanı

ÖN SÖZ

1972 yılında Stockholm'de Birleşmiş Milletler tarafından düzenlenen İnsan Çevresi Konferansı'nın sonuç raporunda çevre ile uyumlu kalkınma politikalarının zorunluluğundan bahsedilmiş ve çevre, o yıllardan itibaren dünya gündeminin başlıca konularından biri hâline gelmiştir. Ancak bugün bu kitabın arka planını oluşturan çevresel sürdürülebilirlik kavramının hayatımıza girişi, 1992 yılında Rio de Janeiro'da gerçekleşen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı ile birlikte olmuştur. Konferansın ardından duyurulan 21. yüzyıl İçin Eylem Programı'nda; sürdürülebilir bir nüfus artışıyla birlikte çevre ve ekonomik kalkınma arasında dengenin sağlanmasına ilişkin prensipler belirlenmiştir. Bu prensipler, dünya ülkelerini, çevresel kaynakların adil ve doğayı tahrip etmeden kullanılması için küresel işbirliğine çağırmıştır. İlk çağrıyı takip eden uluslararası konferans ve toplantıların ardından geliştirilen sürdürülebilirlik kavramı, 2015 yılında Birleşmiş Milletlerin "Dünyamızı Dönüştürmek: 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi" olarak belirlediği Küresel Amaçlar ile nihai hâlini almıştır. Yoksulluğa son verilmesinden eşitsizliklerin azaltılmasına, sorumlu üretim ve tüketimden toplumsal cinsiyet eşitliğine, iklim eyleminden barış ve adaletin tesis edilmesine kadar, toplam 17 amaç ve 169 hedeften oluşan bu amaçlar, birbirini tamamlamakta, hem çevresel hem insani sürdürülebilirliği temel almaktadır.

Çevresel ve insani sürdürülebilirliği 2030 Kalkınma Gündemi olarak alan bu bakış açısı, Sanayi Devrimi'nden bugüne kalkınmayı sadece ekonomik güç olarak tanımlayan anlayışa karşı geliştirilmiş bir manifesto olarak kabul edilebilir. Bu manifesto, bilim insanlarının dikkat çektiği gündem konusu olmanın ötesinde, toplumların yaşadığı gerçeklik hâlini almıştır. İklim değişikliği başlığı altında toplanan bu gerçeklikler; okyanuslarda ve denizlerdeki su seviyesinin yükselmesi, buzulların erimesi, erozyon ve çölleşmenin artması, sel ve kasırgalara yol açan anormal hava olaylarının çoğalması ve bunların sonucunda bitki, hayvan ve insan topluluklarından oluşan habitatın yok olması tehditidir.

Biyolojik çeşitliliğin ve eko-sistemin tahribatına yol açan söz konusu çevresel felaketlerin en önemli göstergesi ise yerkürenin ortalama sıcaklığının Sanayi Devrimi öncesi seviyenin yaklaşık 1,2°C üzerine çıkmış olmasıdır. Dünya gündeminde ilk sırayı alan iklim değişiklikleri neticesinde, Küresel Amaçlar'ın çevresel sürdürülebilirlik boyutunu ele alan Paris Anlaşması, 2015 yılında 197 ülkenin katılımıyla birlikte imzalanmış; Anlaşmayla, 2050 yılı itibariyle küresel ısınmanın 2°C altında tutulması hedeflenmiştir.

Paris Anlaşması'nın ortaya koyduğu hedefleri uygulanabilir kılmak üzere 2019 yılında Avrupa Birliği tarafından dünya kamuoyuna sunulan Avrupa Yeşil Mutabakatı, 2050'ye kadar karbon emisyonlarının sıfırlandığı, iklim nötr kıta olmayı taahhüt eden ilk eylem planıdır. Mutabakat, insan faaliyetlerinden kaynaklı karbon emisyonlarının düşürülerek küresel ısınma hedefine ulaşmayı ve böylece iklim değişikliklerinin yaratacağı çevresel felaketleri en aza indirgemeyi hedeflemektedir. Birlik, belirlenen hedeflere ulaşmak için tüm üretim ve tüketim kararları ile değer zincirlerinin yeşil ekonomik düzene uygun olarak dönüştürülmesini öngörmektedir.

Avrupa Birliği'nin küresel bir lider olarak öne sürdüğü ve tüm dünya ülkelerini ve toplumlarını bu düzene dâhil olmaya çağırdığı Yeşil Mutabakat, Türkiye açısından da kritik sonuçları olan bir yol haritasıdır. **Avrupa Yeşil Mutabakatı Kapsamında Yeşil Ekonomi** isimli bu çalışma, Mutabakat kapsamında yeşil ekonomik dönüşümü gerek dünya gerekse Türkiye açısından, tüm boyutlarıyla ele alan ilk kitap olarak alanda önemli bir boşluğu doldurmaktadır.

Son olarak kapsayıcı, adil ve yeşil büyümeyi hedefleyen bir dönüşümün gerçekleşmesi toplumsal kabule bağlıdır. Toplumsal kabulün en önemli taşıyıcı kurumları ise kuşkusuz sivil toplum kuruluşlarıdır. 1970'lerin başından itibaren çevresel gündemin oluşmasında oynadıkları rol ile öne çıkan sivil toplum kuruluşlarının da dâhil olduğu yeşil zeminin önümüzdeki sürecin ana teması olacağı açıktır. Bu kitabın, yeşil zeminin oluşum sürecinde, sivil toplum kuruluşlarına, araştırmacılara ve politika belirleyicilerine yol haritası olarak yararlı olacağından hiç kuşkum yoktur. Başta editörler olmak üzere tüm yazarlara değerli katkılarından ötürü sivil toplum temsilcisi olarak teşekkürlerimi sunarım.

Deniz Ataç

TEMA Vakfı Başkanı

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM YAZARLARI ..... **iii**

SUNUŞ ..... **vii**

ÖN SÖZ ..... **ix**

ÖN SÖZ ..... **xi**

1. BÖLÜM
SÜRDÜRÜLEBİLİR İNSANİ KALKINMA PERSPEKTİFİNDEN YEŞİL EKONOMİ VE AVRUPA YEŞİL MUTABAKATI **1**

Esra Yüksel Acı

ÖZET 1

1. GİRİŞ 2

2. HERŞEYE RAĞMEN KALKINMADAN SÜRDÜRÜLEBİLİR İNSANİ KALKINMAYA GEÇİŞ SÜRECİNİN DÖNÜM NOKTALARI VE YEŞİL EKONOMİ 3

2.1. Herşeye Rağmen Kalkınmadan Sürdürülebilir İnsani Kalkınmaya Doğru 3

2.2 Sürdürülebilir İnsani Kalkınma ve Yeşil Ekonomi İlişkisi 8

3. PARİS İKLİM ANLAŞMASININ YOL HARİTASI OLARAK AVRUPA YEŞİL MUTABAKATI .. 11

4. SONUÇ 14

KAYNAKÇA 15

2. BÖLÜM
ORTAK TARIM POLİTİKASI YEŞİL OLABİLECEK Mİ? **19**

Feride Doğaner Gönel

ÖZET 19

1. GİRİŞ 20

2. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE TARIM VE ORTAK TARIM POLİTİKASI 21

3. AB ORTAK TARIM POLİTİKASINDA REFORM ÇABALARI 24

4. YEŞİL YENİ MUTABAKAT ÇERÇEVESİNDE ORTAK TARIM POLİTİKASI 26

5. SONUÇ 31

KAYNAKÇA 33

3. BÖLÜM
AVRUPA YEŞİL MUTABAKATI ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE'DE YEŞİL SANAYİ POLİTİKALARI VE İMALAT SANAYİNİN ANALİZİ 35
Burcu Yavuz Tiftikçigil - Hilal Kuvvetli Yavaş

ÖZET 35
1. GİRİŞ 36
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE 37
3. AVRUPA YEŞİL MUTABAKATI VE ULUSAL BELGELER ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE'NİN YEŞİL SANAYİ POLİTİKALARI VE TÜRKİYE İMALAT SANAYİNİN ANALİZİ 43
3.1. Avrupa Yeşil Mutabakatı ve Ulusal Belgeler Çerçevesinde Türkiye'nin Yeşil Sanayi Politikaları 44
3.2. Dünyada ve Türkiye'de İmalat Sanayinin Durumu 57
3.3. Ekonometrik Yöntem ve Amprik Bulgular 61
4. SONUÇ 62
KAYNAKÇA 64

4. BÖLÜM
YEŞİL EKONOMİYE GEÇİŞTE TİCARET POLİTİKALARI 69
Rana Atabay Kuşçu

ÖZET 69
1. GİRİŞ 70
2. KÜRESEL İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ HAREKETİ 71
2.1. İklim Değişikliğinin Ekonomik Etkileri 75
3. AVRUPA YEŞİL MUTABAKATI 77
4. YENİ NESİL TİCARET: SINIRDA KARBON DÜZENLEME MEKANİZMASI 82
4.1. Karbon Vergisi ve Korumacılık 88
5. SINIRDA KARBON DÜZENLEMESİ'NİN ULUSLARARASI TİCARETE VE TÜRKİYE'YE ETKİLERİ 90
6. SONUÇ 92
KAYNAKÇA 93

5. BÖLÜM
İNŞAAT VE YENİLEMEDE NET SIFIRA DOĞRU 99
Duygu Erten

ÖZET 99
1. GİRİŞ 100
2. AVRUPA YEŞİL MUTABAKATI VE İNŞAAT SEKTÖRÜ 102
2.1. Yeşil Mutabakat ve Yenileme Dalgası 105
3. KAVRAMLAR 107
3.1. Yaklaşık Sıfır Enerjili Binalar (NSEB) 107

3.2. Gömülü Karbon ... 108
3.3. Elektrifikasyon ... 109
4. VAKA ANALİZLERİ ... 111
4.1. Örnek Bina İncelemesi: Circle House Projesi ... 111
4.2. Örnek Bina İncelemesi: TEMPLE Farm Projesi ... 113
4.3. Örnek Bina İncelemesi: Powerhouse Brattørkaia Projesi ... 115
4.4 Örnek Bina İncelemesi: Triodos Bankası ... 117
4.5. Örnek Bina İncelemesi: Afyonkarahisar Ticaret ve Sanayi Odası Hizmet Binası ... 119
5. İNŞAAT SEKTÖRÜNÜN YEŞİL DÖNÜŞÜMÜ İÇİN YEŞİL FİNANSMAN ... 122
5.1. Yeşil Finansman ve Konut Sektöründe Dönüşüm için İyi Örnek ... 123
6. SONUÇ ... 124
KAYNAKÇA ... 125

6. BÖLÜM
AVRUPA YEŞİL MUTABAKATI ÇERÇEVESİNDE AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE'DE SÜRDÜRÜLEBİLİR ULAŞIM ... 129
H. Dilara Mumcu Akan - Billur Engin Balın

ÖZET ... 129
1. GİRİŞ ... 130
2. İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ ULAŞIM İLİŞKİSİ ... 131
3. SÜRDÜRÜLEBİLİR ULAŞIMIN TAŞIMASI GEREKEN UNSURLAR ... 136
4. AVRUPA YEŞİL MUTABAKATI ÇERÇEVESİNDE ULAŞIM: SÜRDÜRÜLEBİLİR VE AKILLI HAREKETLİLİĞE GEÇİŞİN HIZLANDIRILMASI ... 140
5. TÜRKİYE'DE ULAŞIM SEKTÖRÜNÜN AVRUPA YEŞİL MUTABAKATI ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ ... 142
6. SONUÇ ... 148
KAYNAKÇA ... 149

7. BÖLÜM
TOKSİK İÇERMEYEN BİR ÇEVRE İÇİN SIFIR KİRLİLİK HEDEFİ ... 151
Müge Nurgün

ÖZET ... 151
1. GİRİŞ ... 152
2. HERKES İÇİN SAĞLIKLI BİR GEZEGEN ... 156
2.1. 2050 Sıfır Kirlilik Vizyonu İçin AB Eylem Planı ... 156
2.1.1. Sağlık ... 158
2.1.2. Hava, Su ve Toprak Kirliliği ile Mücadele ... 159
2.1.3. Üretim ve Tüketimde Sıfır Kirlilik ... 159
3. KUŞBAKIŞIYLA AB SIFIR KİRLİLİK EYLEM PLANI ... 161
4. SIFIR-KİRLİLİK İÇİN DEĞİŞİM ... 163

4.1. Toplumsal Değişim ... 163
4.2. Dünyada Değişim ... 165
5. SONUÇ ... 166
KAYNAKÇA ... 168

8. BÖLÜM
AVRUPA BİRLİĞİ ENERJİ ARZ GÜVENLİĞİ AÇISINDAN YENİLENEBİLİR ENERJİNİN ÖNEMİ ... 171
Burak Beder - Yaşar Serhat Yaşgül

ÖZET ... 171
1. GİRİŞ ... 172
2. AVRUPA BİRLİĞİ ENERJİ STRATEJİLERİNDE TARİHSEL DÖNÜŞÜM: GRİDEN YEŞİLE GİDEN ZORUNLU YOL ... 173
2.1. Birinci Dönem (1951-1973) ... 174
2.2. İkinci Dönem (1973-1987) ... 176
2.3 Üçüncü Dönem (1987 ve Sonrası) ... 179
3. AVRUPA BİRLİĞİ ENERJİ ARZ GÜVENLİĞİNDE GÜNCEL SORUNLAR: RUSYA-AB ARASINDA ENERJİ TİCARETİ ... 186
4. TEMİZ, ULAŞILABİLİR VE GÜVENLİ ENERJİ AÇISINDAN YENİLENEBİLİR ENERJİ KAYNAKLARININ ÖNEMİ ... 191
5. SONUÇ ... 195
KAYNAKÇA ... 197

9. BÖLÜM
EKOSİSTEMLERİ VE BİYOLOJİK ÇEŞİTLİLİĞİ KORUMAK VE İYİLEŞTİRMEK - ; EKOSİSTEM VE BİYOLOJİK ÇEŞİTLİLİK ... 201
Özge Balkız

ÖZET ... 201
1. GİRİŞ ... 202
2. ALTINCI KİTLESEL YOK OLUŞ ÇAĞI ... 203
3. BİYOLOJİK ÇEŞİTLİLİK NEDEN AZALIYOR? ... 204
4. BİYOLOJİK ÇEŞİTLİLİĞİN AZALMASININ ETKİLERİ ... 205
5. BİYOLOJİK ÇEŞİTLİLİĞİN KORUNMASI ... 207
5.1. Küresel Sözleşmeler ... 207
5.2. Avrupa Birliği ve Biyolojik Çeşitliliğin Korunması ... 209
6. YEŞİL MUTABAKAT VE BİYOLOJİK ÇEŞİTLİLİĞİN KORUNMASI ... 211
7. SONUÇ ... 213
KAYNAKÇA ... 214

10. BÖLÜM
"YEŞİL EKONOMİYE" GEÇİŞ SÜRECİNDE TARLADAN SOFRAYA ADİL, SAĞLIKLI VE ÇEVRE DOSTU GIDA SİSTEMLERİ VE KOOPERATİFLER 217
Uygar Dursun Yıldırım - Mehmet Cevat Yıldırım

ÖZET 217
1. GİRİŞ 218
2. AVRUPA YEŞİL MUTABAKATI'NIN KALBİ: "TARLADAN SOFRAYA STRATEJİSİ" 221
3. YEŞİL DÖNÜŞÜM VE AVRUPA KOOPERATİFLERİ 227
4. TARLADAN SOFRAYA EKSENİNDE AVRUPA GIDA ZİNCİRLERİNDEN ÇEŞİTLİ ÖRNEKLER, UYGULAMALAR 231
4.1. İspanya 233
4.2. İtalya 235
4.3. Avrupa Gıda Zincirlerinde Dış Tedarikçiler ve Türkiye 237
5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME 239
KAYNAKÇA 241

11. BÖLÜM
YEŞİL FİNANS VE YATIRIMI GÖZETMEK VE ADİL BİR GEÇİŞİ GARANTİ ALTINA ALMAK 247
Gökçe Tekin Turhan

ÖZET 247
1. GİRİŞ 248
2. YEŞİL FİNANS KAVRAMI 248
3. YEŞİL FİNANS KAPSAMINDAKİ ÜRÜN VE HİZMETLER 251
3.1. Bireysel ve KOBİ Bankacılığı Ürünleri 251
3.1.1. Yeşil Konut Kredisi 251
3.1.2. Yeşil Öz Sermaye Kredisi 251
3.1.3. Yeşil Taşıt Kredisi 252
3.1.4. Yeşil Kredi ve Banka Kartı 252
3.1.5. Yeşil Mevduat Hesabı 252
3.1.6. Konut Yalıtımı Destek Kredisi 252
3.1.7. KOBİ'lere Sağlanan Özel Krediler 253
3.1.8. Yeşil Mikrokredi 253
3.2. Kurumsal ve Yatırım Bankacılığı 254
3.2.1. Yeşil Proje Finansmanı Kredisi 254
3.2.2. Yeşil Menkul Kıymetleştirme 254
3.2.3. Risk Sermayesi ve Girişim Sermayesi 255
3.2.4. Endeksler 257
3.2.5. Karbon Finansmanı ve Emisyon Ticareti 257
3.2.6. Türev Ürünleri 259

3.3. Varlık Yönetimi ... 259
3.3.1. Yeşil Kamu Fonu ... 259
3.3.2. Yeşil Yatırım Fonu ... 259
3.3.3. Karbon Fonu ... 260
3.3.4. Yeşil Tahvil ... 260
3.4. Sigorta ... 261
3.4.1. Yeşil Araç Sigortası ... 261
3.4.2. Yeşil Ev, İşyeri ve Diğer Sigortalar ... 262
3.5. Emisyon Sertifikalandırılması Yoluyla Oluşan Döngüsel Yapı ... 263
4. DÜNYADA YEŞİL FİNANSMANIN DURUMU ... 264
5. TÜRKİYE'DE YEŞİL FİNANSMANIN DURUMU ... 266
6. SONUÇ VE ÖNERİLER ... 268
KAYNAKÇA ... 270

12. BÖLÜM
YEŞİL MUTABAKATIN ÇEVRE HAKKININ "ETKİLİLİĞİNE ETKİSİ" ... 273
İrem Berksoy

ÖZET ... 273
1. GİRİŞ ... 274
2. ÇEVRESEL TAHRİBATIN ETKİLERİNİN SINIR TANIMAZLIĞINA KARŞI ÖNLEM: SINIRDA KARBON DENKLEŞTİRMESİ ... 276
2.1. Meşru Amaç ve Elverişli Araç: Uluslararası Ticarete Konu Malları Benzeri Yerel Ürünlerle Aynı Vergi Yüküne Tabi Tutarak Karbon Kaçağı Riskini Azaltmak ... 277
2.2. Birlik Sınırında Karbon Denkleştirmesi Mekanizmasının Ölçü Normlar Karşısındaki Durumu ... 281
3. USULİ HAKLAR: BİLGİLENME, KATILIM, BAŞVURU HAKLARI ... 284
3.1. Bilgilenme ve Katılım Hakları ... 285
3.2. Başvuru Hakkı ... 287
4. SONUÇ YERİNE: YEŞİL MUTABAKAT ÇİFT YÖNLÜ YENİ BİR BAŞLANGIÇ MI? ... 290
KAYNAKÇA ... 290

13. BÖLÜM
AVRUPA YEŞİL MUTABAKATI PENCERESİNDEN İSTİHDAM-İŞSİZLİK SARMALINDA YEŞİL İŞLER ... 295
Aslan Tolga Öcal - Burcu Yerlikaya

ÖZET ... 295
1. GİRİŞ ... 296
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE ... 297
3. AVRUPA YEŞİL MUTABAKATI ... 300
3.1. "Mutabakat'ın Giriş ve Kapsamlı ve Dönüştürücü Politikalar Tasarlamak" Bölümleri ve İstihdam ... 300

3.2. "Mutabakat'ın Sürdürülebilirliğin Tüm AB Politikalarında Anaakımlaştırılması" Bölümü ve İstihdam 301
4. YEŞİL EKONOMİNİN İSTİHDAMA ETKİSİ 304
4.1. Yeşil Ekonominin Enerji Sektörüne ve İstihdama Olan Etkisi 309
4.2. Yeşil Ekonominin Tarım Sektörüne ve İstihdama Olan Etkisi 313
4.3. Yeşil Ekonominin Döngüsel Ekonomiye ve İstihdama Olan Etkisi 315
5. SONUÇ 319
KAYNAKÇA 320

14. BÖLÜM
ÇEVRE MUHASEBESİ İÇİN STRATEJİK MALİYET YÖNETİMİ 323
Ayşe Atılgan Sarıdoğan
ÖZET 323
1. GİRİŞ 324
2. ÇEVRE MUHASEBESİ 324
2.1. Çevre Muhasebesinin Gelişimi 324
2.2. Çevre Muhasebesi Tanım ve Türleri 327
2.3. İşletmelerin Çevre Muhasebesine Yönelme Gereklilikleri 329
2.4. Çevre Muhasebesinde Karşılaşılan Sorunlar 330
3. ÇEVRE MUHASEBESİ İÇİN STRATEJİK MALİYET YÖNETİMİ VE LİTERATÜR 331
3.1. Çevresel Maliyetler 331
3.2. Stratejik Maliyet Yönetimi 336
3.3. Çevresel Maliyetlerin Stratejik Yönetimi 340
4. SONUÇ 346
KAYNAKÇA 347

15. BÖLÜM
AVRUPA YEŞİL MUTABAKATI'NDA UYGULANMASI GEREKEN KARBON VERGİSİNİN ÖNÜNDEKİ ENGELLER: ASİMETRİK BİLGİ VE ÖN YARGI 351
Ayşe Uyduranoğlu
ÖZET 351
1. GİRİŞ 352
2. TEORİK BİLGİ 354
3. AVRUPA BİRLİĞİ YEŞİL VERGİ REFORMU 358
4. KARBON VERGİSİNE VERİLEN DÜŞÜK DESTEĞİN NEDENLERİ: ASİMETRİK BİLGİ VE ÖN YARGI 360
5. POLİTİKA ÖNERİLERİ 365
6. SONUÇ 369
KAYNAKÇA 370

16. BÖLÜM
YEŞİL DÜZEN İÇİN SÜRDÜRÜLEBİLİR BESLENME 375
Gökçen Garipoğlu

ÖZET 375
1. GİRİŞ 376
2. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE SÜRDÜRÜLEBİLİR BESLENME 378
2.1. Ekolojik Ayak İzi ve Beslenme 380
2.2. Karbon Ayak İzi; Beslenme ve Sera Gazı Etkisi 382
2.3. Su Ayak İzi 385
2.4. Besin Kaybı ve İsrafı 386
3. SÜRDÜRÜLEBİLİR BESLENME MODELLERİ 387
3.1. Akdeniz Diyeti 387
3.2. Çift Piramit Modeli 389
3.3. Yeni Nordik Diyeti 390
3.4. Yerel Besinler 391
3.5. Vejetaryen ve Vegan Beslenme 391
3.6. Alternatif Protein Kaynakları 392
3.6.1. Makro ve Mikroalgler 392
3.6.2. Yenilebilir Böcekler 393
3.6.3. Laboratuvar Ortamında Üretilmiş Et 393
3.7. Beslenme Rehberlerinde Sürdürülebilirlik 394
4. SONUÇ 396
KAYNAKÇA 396

17. BÖLÜM
YEŞİL EKONOMİNİN DEĞERLENDİRİLMESİNDE VERİLER 403
Funda H. Sezgin

ÖZET 403
1. GİRİŞ 404
2. YEŞİL EKONOMİNİN VERİLERLE DEĞERLENDİRİLMESİ 405
2.1. Endeksler Yardımıyla Çıkarsama 405
2.2. Ayak İzi Türleri Yardımıyla Çıkarsama 415
2.3. Farklı Ayak İzi Türleri 419
3. SONUÇ 420
KAYNAKÇA 422

SONSÖZ
KÜRESEL İKLİM MÜCADELESİ VE YEŞİL MUTABAKAT 427
Kerem Alkin